№ 17 — ۲ فیورال ۱۹۰۸ سنه — شنبه — ۱۳ محرم ۱۳۲۶ سنه

الاصلاح

تأسیس سنهٔ ۱۳۲۵

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА

„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ“

اخطار:

یبارلگان یازولرنی اوزگارتوگه هیئت تحریریه‌اختیارلیدر. باصلمغان مقاله‌لر کیرو یبارلماس. امضاسز مکتوبلر باصلماس.

غزیته‌نڭ بهاسی

سنه‌لك ۳ صوم آلتی آیلق ۱ صوم ۵۰ تین ۳ آیلق ۱ صوم شاکردلر ایچون ۳ آیغه ۷۵ تین قزان شاکردلرینه آیلاب ۲۵ تین.

آدرس:

Казань, Номера „БОЛГАРЪ“
Рѳдакція газ. „ЭЛЬИСЛАХЪ“
Телефонъ № 748

قزانده نسخه‌سی ۷ تین — علمی ادبی هفته‌لك غزیته — چیت شهرلرده ۹ تین

سیاسی مقاله. غزیته‌لر عالمندن. ن. ف. یوشکوف الاصلاح. زار «شعر». خاتون قز عالمی. مدرسه خبرلری.

اعتذار:

اداره‌دن کیلمه‌گان سبب بله‌ن غزیته‌مزنی موندن صوڭ شنبه کون چغارا باشلارغه مجبور بولب بو نومرو وقتیندن ٤ کون کیچگب چقدی. موندن صوڭ «الاصلاح» هر شنبه چغا باراچاقدر:

اداره‌دن اخطار:

حاضردن آبونه یازلغان شاکرد ومعلملر ایچون آدریس آلماشدرو آقچه‌سزدر. حاضر مدرسه ومکتبلر اسمینه آلدرغان کشیلر تله‌گانلری وقتده غزیته‌نی ایکنچی آدریس بله‌ن آلدرا آلالر.

قزان ۲ فیورال

ریاکسیه باشلاندی!

هرقومنڭ تاریخ ترقیسینده ریاکسیه (عکس الحرکة) کورنگان شکلی، بزنڭ کچکنه گنه معیشتمز آقرینغنه بیك آقرینغنه ترقی آدوملرمزغه قارشی حالی یتدکان. اوله‌رگه یتکان ایسکی معیشتمزده اوزینه کوره ریاکسیه باشلاغان بولدی. حالسز، علمسز، قوتسز، فکرسز قارت معیشت تره‌کلریده اوزلرینڭ آقنق حرکتلرین، دوله‌ر آلدیندن بولا طورغان طبر چنولرین کورسه‌تب قالرغه طوتندیلر: قزانده، کیلمده وطاغی بر نیچه آوللرده اصول جدید مکتبلرینه هجوملر یاصالدی. اورسکی‌ده، آرینبورغده آلاردن کوره قزانده ادبیات کیچه‌لرینه قارشی تورلی کامیسیه‌لر، تورلی اشمزلك جمعیتلری یاصالدی. معلملرگه شاکردلرگه قارشی بولغان طولچو کچیلر حرکتی آقنق کوچین جییب اصلاح مدارسکه قارشی طورغه آنطلر، عهدلر

ایتدی. بالالرینڭ دعوالرینه قارشی طورا آلمیچان، اوقرغه قصد ایتولرینه سکوت بله‌ن، رضالق کورسه‌تکان آتالر، یا کادن دولاب قاری باشلادیلر. یا کادن ایسکی حالنکه، بوقلارغه بره‌وده ضرر ایتمی طورغان طنچلق وقتلرینه قایتوغه تلی باشلادیلر.

ریاکسیه باشلاندی!

لکن بو ریاکسیه، بزگه نرسه کیتره‌چك، بزنڭ معیشتمزده نرسه آرتدرب، نرسه‌لر کیمته‌چك؟

تاتار ملتینڭ بختینه قارشی بولورغه کیرك: بزنڭ باشقه حرکتلرمز کبی ریاکسیه‌مزده بیك ضعیف واش ایته آلماياچقی اوّل قاراودوق کورنب طورادر: آزماز ترتیب کرگان مکتبلرگه قارشی صوغش آچالرمی؟ آچسونلر! حاضر یا کا ترتیبده یازلغان دین کتابلرین طابطیلر، جرتالرمی؟ بروقت شولارنی بوتی ایتب طاغب یوررگه أزله‌رلر.

تاتارچه تیاترو وادبیات کیچه‌لرین حرام یاصیلرمی؟ یاصاسونلر! روس تیاترو وکیچه‌لری یاشلر ایچون هروقت آچق بولاچقلر. شولای ایتب بتون یاشلرنی، فقط روس معیشتی بله‌ن طوررغه سوق ایتب بترگاچ، بروقت حرکتلرینڭ نتیجه‌لرین کورب، ملالر اوزلری تاتار تلینده تیاترو واوینلری ادبیات کیچه‌لری یاصی باشلارلر، لکن اول وقتده صوکره‌ق بولور؛ تاتار یاشلری مکملره‌ك روس تیاترو وکیچه‌لرینه بارونی آلده طوتا باشلارلر. مدرسه‌لر اصلاحینه قارشی طورالرمی؟ طورسونلر! چرك کوبی قالدرلغان مدرسه‌لرده بخاردن قایتقان زور چالمالی کشیلرنڭ سفسطه‌لرین طکلارغه دورت استیناغنه قالغاچ، ملالرنی روس گیمنازیه‌لرین تمام ایتکان یکتلر آراسیندن (اگر تله‌وچی طابلسه) ازله‌رلر، اول وقتده نیندی اصلاحقه‌ده رضا بولماقچی بولورلر، لکن صوکراق بولور.

اوقرغه تلی طورغان بالالرین طیماقچی بولالرمی؟ طیب قاراسونلر، قوللرینده‌ن کیلگاننی اشله‌سونلر! اول طیو، اول غیرت کورسه‌تولر، یاشلرده غیرت وایسکی معیشتکه دشمانلقنی آرتدرر. مشهور مدرسلرمزدن عالمجان البارودینڭ دیدکنچه، آلار اوقرلر: آتالری طیسه‌ده، استاذلری طیسه‌ده، حتی حکومت طیسه‌ده اوقرلر، برده امکان بولماسه قاچب اوقرلر! تاتار قزلرین شول جهالتلرینده، چاپانلری آستینده قالدررغه تلیلرمی؟ قالدرسونلر! ضیالی یکتلر هروقتده اوزلرینه ضیالی ایبده‌ش طابارلر، آتا‌ار هروقتده آکلاغان، اوقوغان، اوزین اوزی چاپانسزده بیك یخشی صاقلی طورغان قزلر طابلر، لکن اول وقتده معیشت ایکنچی ازگه ویولغه توشکان بولور، وآندن چغارو تاتار کوچی یته‌رلك درجه‌دن اوزغان بولور!

طرشکز ریاکسیه‌نیرلر کمیره، کمیره بلکه ملت طامرین قوروطورغه موفق بولورسز!

غاصودارستوینی دوما

ولود عیسی بیره‌می تعطیلینه طارالغان دیپوتاتلر ۷ نچی غنوارده یا کادن جیپلا باشلادیلر. حکومت دوماغه ملتگه یقین واق زاکون لائحه‌لری کرتب دومانڭ زورراق اشلر، اشلرگه وقتینده قالدرمیدر. آکنا بریستلر واوکلر ایسه اشچیلر مسئله‌سی، بیرمسئله‌سی، محلی اداره‌لر، محکمه‌لر اصلاحی، مطبوعات، سوز، وجدان حریتلری کبی معیشتنڭ ایك محتاج نرسه‌لری توغریسنده فکرده یورتب قارامیلر بولورغه کیره‌ك، چونکه حکومت طرفندن کرتلگان واق زاکون لائحه‌لرینه بیك اخلاص ایتب، اوتکانده مذکور اصلاحلر حقنده اوزلرینه لائحه کرته‌یلر.

آپپازیتسیه (حکومتکه خلاف پارتیه‌لر) طرفندن کوتلگان لائحه‌لرنیده ندا کره‌گه قویارغه ایرك بیرمیلر.

برنچی وایکنچی دوما زمانلرینده، آلار زالنده یاکفراغان خلق وکیللرینك نطقلرن ثلله نیندی امید ولذت بله‌ن اوقوغان ذاتده، ۳نچی دوماده‌غی ریچ‌وزا کون‌لائحه‌لرینی، بیوروقراتیه ژیدمسنلرینده اشله‌نب، ایسکی قالبقه قویلب، یاصالغان لائحه‌لرنی آوزین آچب ایسنه‌میچه اوقی آلوراق توگلدر.

واقعاده: ثلـله قایسی گوبیرنانك حاکمن غینیرال گوبیرناطور دیبمی یاخود گوبیرناطورغنه دیبمی آطارغه. فلان مکتبنك ترسیم معلمینه ٤٠٠ صوم وظیفه آرتدررغه‌می آرتدرماسقامی؟ دیگان شکللی نظام لائحه‌لرین اسکی ترتیبدن جانی صقلغان روسیه خلقی اوقب نیچك ایتدرب کوکلین جوواتا آلسون؟ وبو زاکون لائحه‌لرندن اوزینك آورولرینه نیندای دوا کوتسون؟

اوتکانده کادیتلر طرفندن دومانك مملکت داخود وراصخودلری (بودژه‌ت) حقنده‌غی حقوقن آرتدرلو لائحه‌سی کرتلگان ایدی، اولده بیك کوب بـلا ومناظره‌لردن صوکغنه، بر کامیسیه‌گه طابشرلا آلدی. دومانك بو کونلرده‌گی مجلسلرنده، اوز أعضالرندن صایلانغان «حکومتنك صاقلق (عسکر) قوتی» حقنده‌غی کامیسیه‌نك مجلسلرینه، شونده اعضا بولماغان وکیلنی کرتمه‌و، حقنده مذاکره ایته‌در. بو طوغریده آکتابریستلر واوکلر برگه حرکت ایتب، صوللر مملکتنك سرلریـن بله‌لـر دیب قورقب کامیسیه مجلسلرینه اعضا بولماغان وکیللرنی کرتمه‌و طرفینده‌لردر. بولات دیگان بر وکیل شول حقده، مونه شوشی مفهومده نطق سویله‌دی: فلوتقه اوچ میلیارد صوم آقچه تعیین ایتب ایتماونـك فقط دژاریانلردن صایلانغان کامیسیه قولنده بولوی حقانیت توگلدر، چونکه اوچ میلیارد صومنی دژاریانلر تعیین ایتمه‌ده، آنك توله‌وی وبتون آغرلقی کریستیانلر جیلکه‌سینه توشه‌چکدر.

بو صوکغی مجلسلرنك برسینده چن‌روس، پوریشکیوٛیچ دوماده، کادیتلر رئیسی سابق تاریخ پرافیسوری میلوکفنی، خولیغانلرچه قباحت سوزلر بله‌ن سوگوی ایچون، دومانك ۱۵ مجلسیندن سورلوب‌چغارلدی، میلوکف دیکابر وغنوار تعطیلی وقتنده آمریکا «نشر معارف» جمعیتی طرفیندن نیویورك شهرینه چاقرلب، روسیه مشروطیه‌تی حقنده لکسیه اوقوغان ایدی. آمیریکا خلقینك میلوکفنی بیك احترام بله‌ن قارشی آلب، تعظیم کورسه‌تورینه، بیچاره تالانتسز، علمسز چن روسلرنك بیك اچلری پوشدی هم برنیچك ایتبده اوچ آلورغه ممکن بولماغاچ اوزینك اتلرین أسدرب میلوکف اوستینه اوردره باشلادی.

مونه شولای اینب ایسکیلك بله‌ن یاکالق؛ ظلم حقانیت اوز آرا صوغوشه طورالر.

خیر، بو اشلر برده‌عجبله‌نورلك نرسه‌لر توگل: روسلرنك پوریشکیوٛیچ، دوبروٛینلری بولسه، خدایغه شکر بزده‌ده کجه یاقوب، محمدجان حافظ، بورکچی اسحاقلر بار!

ن. ف. یوشکوف و «الاصلاح»

«الاصلاحنك ۱۵نچی نومروسینده درج ایتلگان»

کچکنه فیلیه‌تونی بیان‌الحقچیلرنك، مشهور تیاترو تنقدی اربابندن (ن. ف.) یوشکوف جنابلرینه یاکلش صورتده تفسیر ایتو وآکلاتولری سببلی ن. ف. «بیان الحق» غزیته‌سینه روسچه: سز، مینم، مقاله‌لرمنی کوچرب یازلغان دیب یازاسز،

بو سزگه اویات» دیگان مفهومده آچق خط یازغان ایدی. بزده، قارئلرمزنی عمومگه متعلق بولمغان مسئله‌لر بله‌ن، تعجیز ایته‌س ایچون روسچه خطمزنی یوشکوف جنابلرینك اوزینه‌گنه یبارب، مفهومینگنه مونده درج ایته‌مز:

محترم نیکولای فیرسیؤیچ!

سزنك «بیان الحق»ده اصلاحچیلرغه یازغان مکتوبگزنی اوقب بز تعجب ایتدك. تعجب ایتدك خطگزنك مفهومینه توگل، بلکه بیان الحقچیلرنك پرووؤاکاترسکی ؤیخودکالری بله‌ن سزنك کبی ادبیات عالمینده تجربه‌لی کشینی خطاغه توشوره آلولرینه.

«بز درج ایتکان» کچکنه‌فیلیه‌تونك «بیان الحق» غزیته‌سینه تیه تورغان بیرنك ترجمه‌سی شوشی (بحرف ترجمه). تاتار معیشتیندن کیله‌چکده یازاچق نرسه‌لرمزنی بلگان کشیلر، بزنك بوجمله‌مزده‌سزگه متعلق هیچ بر سوز یوق ایکاننی بیك یخشی آکلیلر: بزده ــ تاتارده بیك کوب کشیلر باصمه روسچه‌نی طانبده، قول بله‌ن یازلغاننی طانی آلمیلر. بزنك روسچه غزیته‌لردن کوچرب یازلغان (دقت ایتگز درج ایتلگان توگل، یازلغان) آرتیست اسملرین اوقب قایچان حفظا بله باشلارلر، دیگان سوزمز، «بیان الحق»ده روسچه یازلغان تیاترو تنقیدلرینك تاتارلر ایچون فائده‌سی بولسه فقط، کوب کورو سببلی یازمه‌سینده اوقرغه اقتدار حاصل ایتوب برنیقدر آرتیست اسملرین حفظا بلو بولاچغینی کورسه‌تودر.

عموما بواستاتیه‌لرنك درج ایتولرین کولکی صورتده یازومز ایسه، مونه نرسه‌گه مبنی‌در: «بیان الحق» ایکی یوز مقدارینده‌غی قزان مشتریلریندن بیك کوب بولسه ۱۰٪ کیره‌گنچه روسچه آکلی آلادر. بولار ایچیندن کوب بولسه ۲۰٪ ی تیاترو تنقیدی بله فائده‌لانه آلالر. شولای ایتوب بومقاله‌لردن کوب بولسه ٤ تاتار استفاده ایته‌در. شوکار کوره بو مقاله‌لرنی درج ایتودن «بیان الحق» غزیته‌سینك مقصودی قارئلرین فائده‌لندرو توگل، بلکه روس سودا فیرمالرینه کورسه‌تب اعلان نامه جییودر (بوغزیته‌نك مقصد اصلیسی‌ده شول).

«بیان الحق» غزیته‌سی ملی ودینی مسئله‌لرده ایسکیلك طرفداری بولغانلقدن، تیاتر وتنقیدی بله‌ن فائده‌لنه آلراق کشیلرنك آنی اوقوماولری‌ده بیك طبیعیدر.

«بیان الحق» غزیته‌سین ملی ودینی ایسکیلك طرفنده دیدك، بو دعوابز قوری سوزگنه بولب قالماس ایچون، جنابگزغه «بیان الحق» نك اوّلگیره‌ك فکر غزیته‌سی بله‌ن مناظره ایتکان نومرلرین دقتگزگه آلورغه عرض ایته‌مز. اول نومرلرده «بیان الحق»چیلر سترە‌سزلك طرفدارلرین دهریت بله‌ن عیبلیلر.

اگر حاضرده‌ده مساوات حقوق نساء حقنده «بیان الحق» غه مقاله یازارغه عرض ایتسه‌گز، بزنك دیگانلرمزنی کوره‌چکگزده شبهه ایتمیمز.

«بیان الحق» چیلر بزنك حقلی تنقیدمزگه قارشی، اساسا جواب بیررگه مقتدر بولماغانلقلریندن سزنك بحق احراز ایتکان شهرتگز بله‌ن قالقان‌لانب، بزگه قارشی صوغش آچدرالر.

تکرار أیته‌مز: بز، سزنی غزیته‌لردن کوچره دیب عیب ایتکانمز یوق، چونکه سزگه بولغان احترامز وسزنك صنایع نفیسه‌گه کوب یلغی خدمتگز، آندی شبهه‌گه اورنده قالدرمیلر وحقده بیرمیلر.

الاصلاح هیئة تحریریه‌سی.

غزیته‌لر عالمندن

«یاڭی تورمش» غزیته‌سی، مینم یاڭی تورمشده درج ایتله تورغان خطبه‌لر توغریسینده یازغان کچکنه فیلیه‌تونیمه جواب بولارق: «تاتارچه خطبه یاراتماغان بله‌ن عربچه سویله‌شو کیره‌ك: تری الفتی ینکر فضل الفتی، لؤما وخبثا فاذا ما ذهب . . . .» دیه در. «یاڭی تورمش» چیلرغه شول حقده‌غی فیلیه‌تون‌نی یاڭادن بر قات اوقب چغارغه عرض ایته‌م: مینم تنقید ایتکانم عموما تاتارچه اوقلغان خطبه توگل، بلکه تاتارچه سوزلردن عربچه توزولگان خطبه‌در. حاضرگه قدر یاڭی تورمشده درج ایتلگان خطبه‌لرنڭ ایسکی ملالر طرفیندن وعظ ایتب، سویله‌نه تورغان نرسه‌لردن فرقی یوق: شولوق قولوم بله‌ن اورکنو، شولوق، یخشیلق‌نڭ نرسه ایکانینی بیان ایتمیچه، آڭار اونده‌و...الخ.

ظنمچه خطبه‌لر، خصوصا، تاتارچه‌وکشی آڭلاوی قصد ایتلب اوقلغان خطبه‌لر، حضرت عمر خطبه‌سی کبی زمان‌نڭ مهم نرسه‌لری طوغریسنده: سیاسی واقتصادی حالتمزگه دائر بولورغه تیوشدر.

مونڭ بله‌ن برابرده، امامل‌رمزنڭ حاضرگی حالتینده، آلار قولینه آنده‌ی اوتکن قورالنی بیررگه طریشو کوتولگان نتیجه‌نی بیره‌می ایکانچیلگی حل ایتلمه‌گان مسئله‌لردن برسی‌در.

داملا.

«قزان مخبری» غزیته‌سی‌نڭ صوڭغی نومرلرنده گوزل گوزل نرسه‌لر درج ایتله باشلاب، مسلکی‌ده «عوام خدمتی» دیگان عالی فکرگه طابا قارادی. «قزان مخبرینڭ» بو ترقیینه شادلانماق ممکن بولماسه‌ده، بو آلماشنونڭ محرر افندی طرفیندن لوفکی کامیرچیکی پریدوم بولوب، وقتی بله‌ن طاغی ایسکی حالتینه قایتاچاغن آلدن کورب تورماقده ممکن توگلدر.

مونڭ کچکنه‌گنه علامتی بولارق، بیان‌الحق غزیته‌سینڭ مسلکین ماقتارغه کرشوویندن ذکر ایته‌رگه ممکندر. ح. قرامیشوف قزان مخبرینه کچکنه‌گنه بر مقاله یازب، بیان‌الحق غزیته‌سینڭ مسلکین ماقتی، هم بزنڭ مقاله‌گه یاڭلش معنی بیرب، بزنڭ محررلرنڭ مدرسه‌دن چغب غزیته عالمینه آطلمولارین عیب ایته‌در. بزموڭار فقط برگنه نرسه عرض ایته‌مز: بیان‌الحق غزیته‌سینه مساوات نساء حقینده مقاله یازارغه ایتب قاراڭز، بزنڭ محررلرنڭ مدرسه‌دن چغولرین عیب ایتوینه قارشیده: کیله‌چکده، مدرسه‌ده‌ده باشقه یرده‌ده اوقوماغان، «موحرر» دیب قول قویا طورغان، سویله‌گانده یاڭلش یوڭلش روسچه قوشب: «داثادا بیت شول مالثیشکالر» دیب سویلی طورغان «مینوس (-) کوپیس محرر ازله‌ب قارارمز» دیه‌مز. اگر طابا آلساق......

لیکن بوشرف هرغزیته‌گه میسر بولا آلمی: تاتار غزیته‌لریندن باری ایکیسی‌گنه بوشرف بله‌ن مشرفلر.

هرنیچك بولسه‌ده، قزان مخبرینه شول مسلکینده دوامنی تلیمز، خدای نصیب ایتسونده، بزنڭ یاڭادن، ایسکی حالتینه قایتر دیب اویلاغانمز یاڭلش چقسون!

«بیان‌الحق» غزیته‌سینده سیدف بزنڭ مخبرنڭ ۱۱نچی غنوارده قویولغان تیاترو اوینین تنقیدنی تنقید ایتب، اوزین بیك یوغاری کوته‌رب، مناظره‌غه تنزل (؟) ایتمه‌یه‌چکین سویله‌ب تمام ایته، بزنڭ مقاله‌ده شخصیة قاتشقان دیب اویلی. موڭار قارشی بزنرسه ایته آلامز؟ زور کشینڭ زورلرچه بولا، آلارنی تخفیف ایته‌رگه بزده جرأت ایته آلمیمز. اوزین اوزی ماقتاونی بز، ملیلرمزگه‌گنه مخصوص صفة دیب بله‌در ایدك. حاضرگه اول فکردن

توبه اینه‌رگه‌ طوغری کیله. خیر ماقتاو سویوچیلرگه کشی ماقتاماغاچ، اوز اوزین ماقتاو طبیعی !

بزده، آندی ألوغ کشی بله‌ن اساسا مناظره‌غه کررگه قورقب، باری، بر تاتار مقاله‌سن‌گنه ایسینه توشره‌مز (اگر تاتارچه‌نی آکلاو اوکغایسز بولسه، مقاله‌ یازب بیرگان کشی ترجمه اینه‌ر دیب امید اینه‌مز) «کرپی ده اوز بالاسین یومشاغم دیب سویه‌دی» بزنك مقاله‌لرده شخصیة طابا طورغان کشیلرگه باری برگنه سوز اینه آلامز: سز هر نرسه‌نی اوز آرشهنکزغه اولچه‌مه‌کز، دنیاده هر اشلرینه شخصیة قاتشدرودن یراق طورا طورغان کشیلرده بار ایکانن اونتماکز» دیمز.

الاصلاحنی اوزینك محرری حقینده یازلغان، هم غزیته‌مزگه کوب خدمتی سبقت اینو سببلی احترام اینه طورغانمز، س. رمیف افندی حقینده یازلغان نرسه‌لر اویلاغان کشیلرگه دلیللك خدمتین اینه‌چکدر.

«یولدز» غزیته‌سینك ۲۱۹ نومروسینده تاتار پارتیه‌لری حقینده فیلیه‌تون درج ایتلب، ۱۲ تورلی پارتیه صانالغان. اختری افندی اوّلگی توقز پارتیه‌لرده یخشی تصویر ایتب کیلسه‌ده، آخرغی اوچیسینده طرفدار اراق ایتکان. مونك اوستینه حاضرده معیشتمزده اعضاسی بیك کوب طابلا طورغان بر پارتیه‌نی، نیچوندر، بتونله‌ی توشرب قالدرغان. پارتیه بیك مهم بولغانلغیندن بز آنی اوز طرفه‌مزدن علاوه اینه‌مز. بو پارتیه «اسلامیست — قورصاغیستلر» پارتیه‌سیدر. مذکور پارتیه‌نك اعضالری ۷/۱۰ ثلوش دهریلر بولب، اشلرین اسلام اسمی بله‌ن قابلاب، قورصاق طوترو طرفینده‌غی کشیلردر. شونکار کوره بولارنی ایکنچی اسم بله‌ن «نفاقیست ایندویدوآلیست» دیبده آطارغه ممکندر. بولار کیره‌ك بیرده اسلامغه تورلی موگولر چغاررغه بله‌لر. اوز اوزلرین وبر برسه‌ین ماقتارغه یاراتالر، هرقزلدن بیك قورقالر، حتی اوزلری ملی بولاطوربده، باشینك قزللغیندن قورقب، قزل باشلی سولگی استعمال اینمه‌سکه قرار بیرگانلر دیگان خبر صوکغی کونلرده سویله‌نه باشلادی. بولار هر ایشده آقرینلق سویسه‌لرده آرالارینده اشلکلی وحاضرگه‌قدر تاتارغه آزمی کوبمی فائده ایتکانلریده یوق توگلدر.

«وقت» غزیته‌سی، امام واحدفنك عمومی ندوه حقنده «الاصلاح» قه درج ایتکان مکتوبینی تنقید اینه‌در.

اداره اوّلدوك بی‌طرفلغین اعلان ایتکانلگیندن، جواب بیرونی امام واحدفنك اوزینه قالدرادر.

خاتون قز عالمی.

یازارغه مجبوره بولدم.

معلومدرکه هر یرده حضرتلر اوزلری اوقوتو بلدرو نه ایدکین بلماسه‌لرده مکتب مدرسه‌لر بنا ایدلگانده اوز باقچه‌سینه یاکه اوز ایشك آلدینه بنا قلدره‌لر، اوزلری آتناسنه برگنه مرتبه کرسه‌لرده مکتبنك خارجی داخلی اداره‌لرن اوز قوللرینه آلالر. مکتب مدرسه‌گه معلم معلمه کیترتلسه آنلرنیده اوز قوللری حساب اینه‌لر وقل بولورغه مجبور اینه‌لر.

لکن فی الحقیقة معلم ومعلمه‌لر ملالر خادمی اولمای، ملت خادملری وملت قللریدر. شوسببدن ملالرنك معلم ومعلمه‌لر اوزه‌ینه خواجه‌لق ایترگه حقلری یوقدر، حالبوکه روسیه‌ده نه قدری معلم ومعلمه‌لر شول ملالر ترناقی آستنده ایزله‌کده‌لردر.

بن هم شونلار جمله‌سندنمن ۱۹۰٦ سنه‌سی پشلی‌گه، چاقرلوب کیلدم. چاقرغانده ۱۲—۱۳ یاشلك قزمز بار، اولده سزدن اوقور دیدیلر. واقعا کیلدم ۹۰٦ سنه‌سنك آخرنده ۹۰۷ سنه‌سینك

ابتداسندن آپریل ۱۵نه قدری اوقوتدم. اوقوتدیغم قزلارنی محله امامی امتحان ایتدی. گوزل بلدیلر وبیوك بر تبدلات کورلدی.

بوسنه ۹۰۷ سنه‌سینك آخرنده ینه چاقرلوب کیلدم. لکن بوسنه کچن سنه‌ده اوچونچی صنف‌ده اوقوغان قزلرینی حضرت افندیلر تمام معلمه ایتماکچی بولدیلر. بن درس پراغرامی یازدم. طبیعی اوچونچی صنف قزی دورتنچی صنف شاگردلرینه اوقوتا آلماياچقندن، ٤ نچی صنف‌قه حضرتلر قزن کرتمدم. حضرتلر بوران چقاروب، پراغرامنی بوزوب، ٤ نچی صنفقه‌ده قزلرون یازدیلر. من صبر ایتدم. بوقربان عیدندن صوك کتابلر آلماشنه‌چق یاکی کتابلر باشلاناچق اولدقلرندن، ینه پراغرام یازدم وبو پراغرامده ٤ نچی صنف‌قه‌ده کرتدم. لکن بن خطا اشلامش ایکانمن: برساعتده حضرت قزینه برگنه درس ایمش. حضرت کروب هرساعتده اوزقزینه ایکشیر درس یازمش وبعض ساعتلرده معلمه‌گه بر درس‌ده یوق. مین معلملر پراغرامی اوزره یوردیکمدن، هرکون ایرته بران ساعت سگز تولغاچ درس باشلیم، حضرت قزی ایسه، بن بارغانچی کروب بنم اورنمه اولتروب سبق بیرگان بولادر.

مونه مین بوسرلرمی یازارغه مجبوره بولدم بنم معیشتم شول. همان ایزلمك وترکی تانوماس بر قزغه قللق ومعینه لك ایتمکدر. کیم بزنی آیار، وکیم بزنی حمایه ایتار؟

ملت خادمه‌سی اولدیغمزدن ملتمی حقمزنی حمایه ایده‌چك؟ یاخود اوزمز تارتشوده حقمزی آلاچقمزمی؟

اصلاحچی: معلمه ماه سرور.

*

اداره — ملتمز یه‌شره‌ك ڈلی. شوکار کوره‌اوز حقلرنی اوزکز حمایه ایده‌رگه طرشکز!

بر آصراونك آه زاری

(محمدیه — چن آدم کویی برله)

آتامدنده یتیم قالدم، یاشم اوسه بنم هردم.
حالم آغر، آیانچ بیك، بکا یوق هیچ قایان یاردم:
کیلوب کردم بوبایلارغه: کچك بویم، توقز یاشم.
همان محنت، همان عذاب، اوتی یاوا مینم باشقه.
یاتام صوککه، تورام ایرته، قایا تویغانچه بر یوقو؟
بنم تیکلر اوقی بارده، قایا ایندی بکا اوقو؟
کیچه‌لرده یاتور بولسام، قایامندر، قایا جورغان؟
آغرسامده، یغلسامده منم یوق هیچ حالم صورغان.
کیسام اوسکه بوبیشمنم، قرق تورلی جاما وصالغان.
آشی تورغان آشم بنم، اوراقچی، اشچیدن قالغان.
یوروته‌لر آلارمینی: کرنی بوینچه یومشقه،
تاغن یتمسه یوزتورلی تولا یالغان مینم اوسکه:
نیك؟! اورلادك؟ فلاننی دیب بیکه سوگه بنی چرتوب
آغز آچرب دیسام بر سوز، قینی تیبوب ساچم یلقوب
عمر اوته ایلن، کرلر جووب، اوطونده صوطاشوب
بو حالمنی بر اویلاسام عقللردین کیتام شاشوب
بتون تنم طوکا ایندی: کیدرمیلر کیوم اوسکا،
جانا بغرم، کویه قابم، صیمیدر آهلارم اچکه
ایاربم طوکوب ڈولم، قایا باروب کریم ایکان؟
شوشی ظالم بایاردمین، جوله‌رنیشلاب جوربم ایکان
آیا ربم اوزك قیلغل! بوبنلگه رحیم رحمت!
قلبلری قاتی طاشدن، آلارده قالماغان شفقت.
آلار اوزلری تویمیلار، حضور، کیف، صفالاردن؛
اثریم یوق آلارده رحیم، شفقت، وفالاردن.
کورماس ایدم بولارنی مین آتام آنام تری بولسه،
اوقوب کشی بولور ایدم بکا بخت قوشی قونسه

ظریف البشیری

«زار»

کوزلریمدین یاش اورننه قان آغادر
بتون تنم بیزگاك برله مبتلادر.

بنم بولای بولووم سببچیسی
بخاراده علم آلغان بر ملادر .
اول ملاده کوب سنه‌لر علم آلدم
ولکن برنی بلمای نادان قالدم .
بنم بولای بولوومه اوکنسامده
وقت اوزدی دیه آرتدین یغلی قالدم .
کوز چقغانچه باشم بروب یغلاسامده
استاذمه باروب کوبلاب دعا آلسامده
اول دعادین فایده ایتمادم هیچ بر وقت
بازارلارغه یوك یوك تیباب چغارسامده
ایندی حاضر اوقر ایدم وقت اوزدی
عمرمنی ضایع ایتدی ملا آبزی
نه ایتسامده اوزدی وقت قالدق نادان
نادانلقغه قازییق ایندی ضوررق بازنی .
شول چوقرغه طوترییق نادانلقنی
قوری صوفی بخارالی ملالقنی
اوستدین زورزور تاشلار برله باصدروب
اوستدکه قادییق علمنك فلاغنی .
شول فلاكله كيتييك بز توغری یولدین
«فاناتیك»لر قچقرساده اونكدین صولدین
می چرتوب یاتمایق بز بو زمانده
آیاق آستقه قالور بزنك شریعت دین .
أ . اسلامی .

عبدالله توقایف شعرلری .

(٤ نچی دفتر)

(شرف مطبعه‌سی نشری ٠ ٥٦٠ صحیفه . بهاسی ۱۲ تین)

عبدالله افندینك موندن اوّل برشعر مجموعه‌سی نشر ایتلب ، بتون تاتار مطبوعاتی طرفیندن ایك گوزل تقریظلر بله‌ن قارشی آلنغان ایدی .

بو ایکنچی مجموعه‌ده شولایوق گوزل شعرلر بلان طوترلغان ، و روس مشاهیر شعراسیندن بیك موفقیت بلان ترجمه ایتلگان شعرلر بلان زینتله‌نگاندر .

بولار آراسنده « کینمیبز ! ، » ایشك باوی ، « حریت حقینده » ، « برشیخنك مناجاتی » ، « مدرسه‌دن چققان شاگردلرنی دیلر » ، « رسمگه اشاره » ، « برغزینه اداره‌سی حالندن » « کوز » عنوانلی شعرلر هرجهتلریندن شایان تقدیر : ماتور تصویرلی ، ساده تاتار تلنده یازلغان شعرلردر ، پوشکیندن ترجمه ایتلگان ، « محبوس » ، « بایروندن » ، لیرمونتفدن « وعظ » بیك موفقیت بلان معنی‌لری صاقلانب ، تصویراتلری اوستا صورتده آلنب ترجمه ایتلگان شعرلردر .

ترجمه‌لر آراسنده : « اوخشاتو » هم « موزیك یوقوسی » عنوانلی ترجمه‌لرنی موفقیتسز صایلاودیب آطاماسقه ممکن توگلدر .

اوّلگیسی قبا عباره‌لری وایکنچسی مسئله‌گه ایسکی نظری سببلی عبدالله توقایف شعرلری آراسنده اورن حائز بولورغه تیوش ، توگل ایدی . (مال جوق دیب زارلانمه * اوزکدن کور آنی) دیگان شعرلرنك معنالری برله روسیه ییر تاریخن وسیاسن بلگان کشیلر قناعت ایتمیه‌چکلر .

ترك ادبیاتینه تقلید بله‌ن ، انشاد ایتلگان شعرلر آراسینده « سیوکلمنك قبر طاشینده » « شاگرد یاخود بر تصاف » ، « محمدیه‌دن » ، « مریدلر قبرستانیندن بر آواز » ، « ادبیات آخشامی یا صاوچیلرغه » عنوانلی شعرلر معنی‌لارینك یا کالغی هم ترتیبلرینك گوزللگی بله‌ن باشقه‌لردن آیرولالر . « مریدلر قبرستانیندن بر آواز » شعری ، ایك اوّل العصر الجدید ژورنالینده چقوب ، کوب یاشلر طرفندن حفظغه‌ده آلنغان ایدی . شعر :

ملتی ویران ایدن ایشان ایکاندر بلمه‌دم
اول ایشانلر ملته دشمان ایکاندر بلمه‌دم
دیب باشلانوب ،

کندیمی صوفی بیلوب خاطرله یوردم جنتی
ایشته قدرم اث ایله یکسان ایکندر بلمه‌دم
دیب تمام بولادر.

بولارنڭ بومعناده یازلغان برنچی وایڭ گوزل شعرلر ایکانین کیم انکار ایته آلادر؟

عبدالله افندینڭ بو مجموعه‌لری، حاضرگی ادبیات عالمنزده اهمیتلی اورننی حائز ایکانچیلگن ظنمچه برەوده انکار ایته آلماز.

موندن صوڭ عبدالله افندیدن: خالص تاتار تلینده یازلغان اوزون اوزون پاشمالر کوته‌مز. تاتار تلینڭ (دقت ایتنگز! ترك توگل) آزبولساده آلغه آطلاوی ایچون، مطلق قوهٔ شعریه‌لی ذاتلرمزنڭ تصنعسز تاتار بولب، قالولری لازمدر.

دامللا.

مدرسه خبرلری

قیشقی مدرسه‌سی.

بویقین آراده‌غنه مین اوزمنڭ اوفا مدرسه‌لرندەگی ایبداشلرم ایله برلك‌ده ۷—۸کشی اوفا شهرندن ۱۵ چاقروم قبله طرفنده اولغان قیشقی آولنده‌غی (مطهر حضرتنڭ) مدرسه‌سینه باردق. بومدرسه‌گه بارو هم قایغو حسرتمنی هم‌ده تعجبمنی بیك آرتدردی. مینی ذلله‌نیندی امیدسزلکلرگه توشردی. اوّلده گیدنده آرتغراق قلبمده اوزمزنی ایبداشلرمزنی قزغانو حسینی آرتدردی. اوزم بلگان کورگان نرسه‌لرمنی تاتار شاکردلری وتاتار ملتی ایله اورتاقلاشو ایچون قیشقی مدرسه‌سنی شاکردلرنی سزگه بر آز بیان ایتماکچی بولەم... طڭلی‌سزدر بیت؟

بو قیشقی اوزی بر کچکنه‌گنه بر محله‌لی آول. مدرسه‌گه اعانه ایدوچی هیچ بر بای یوق. خلقی بیك فقیر. مدرسه‌گه چیت‌دن‌ده وهیچ قایدن بر کاپك اعانه بوق.

ده شولای بولسه‌ده بومدرسه‌ده همه‌سی فقیر صبانچی بالاسی جیولغان ۴۰۰دن آرتق شاکرداوقی.

اونده‌اکز اوقوچیلر همه‌سی فقیر. چیتدن بر کاپك اعانه یوق دیمن. شوندای فقیر اورنده ایمش ابتدائی‌دن آلوب ختم کرده‌گه‌چه اولان ۴۰۰دن زیاده شاکردلرنی تربیه ایتماکچی‌لر. بو ممکنمی؟ بو فائده بیررمی؟ آنه شولای شول. قولـکدن کیلماگانگه کوچه‌نمه‌دیلر: بیك طوغری. ابتدائی مکتبنی تربیه ایده آلماسلق آولده ابتدائی‌دن عالیه‌گه‌چه شاکرد جیغاچ آنده نی رەت بولسون؟ طبیعی مدرسه‌لر افراط آیانچ، ضعیف حالده.

هر کمگه معلوم اولان ایڭ ایسکی مدرسه‌لر حاـلنده برگنه اینه قالدلغی‌ده آلغه بارمغان. بارورغه اویلامی‌ده، بارماس‌ده. مدرسه‌ده طغزلق، هوا بوزوقلغی، حفظ صحت‌نی رعایه ایتماو همه‌سی ایسکیچه. بیك کامل برده اوزگارمگان نظام یوق، ترتیب یوق، نظافة یوق، بر بیلگلی قانون پراغرامـا یوق. هم حضرت خلفه‌لر یاصارغه‌ده اویلامیلرده ۴۰۰ شاـکردکه برگنه مدرس. قولغه توتب کورساترلك ایچماسه ایسکیچه‌نی بلگان بر خلفه یوق. حضرت یالغز بولغاچ آشقه چایگه طویغه قوناقغه‌ده یوروـگاچ (بز بارغانده ذلله قایسی آولغه قوناقغه کیتکان ایدی). مجبور بوله‌رق یاشراك شاکردلرنی قارت قوری شاکردلره بولب بیرلمش. بوالکان شاکردلر بر جهتدن اوزلری اوقی. بوچاغنده شاکردلرینی‌ده اوقته‌لر. بتون شاکرد شولای ایدب ۱۵لب خلفه‌گه بولنگان. بر خلفه، ایجك‌دن باشلب منطقغه‌چه همه درسنی اوزی‌گنه اوقوته.

اوقولغان درسلر:

باشقه جهتدن اوزگـارو بولمغان کبك اوقـو ودرس جهتلری‌ده بر حرف اولسـون اوزگارمگان.

شاکردلرگه ایمان شرطندن باشلاب شول ایسکیچه صرفی، شرح عبدالله، ترکیب، انموذج، شرح ملا منطق‌کلام، اصول فقه وفقه کبی درسلرنی اوقوته‌لر. اوقتو ترتیبی شول ایسکیچه، منطقچی‌لردن باشلاب آطنه‌غه بر درس. یاشراکلرگه کوبراکی ئله‌ککالی دیلر. شولای بولسه‌ده مناظره آزایغان. یوق‌منزلنی. نیچون جیکلراک روشده ترتیب ایدلگان کتابلردن درس اوقمایسز؟ نیچون فلان، فلان تاریخی ادبی فنی کتابلر آلب مطالعه ایتمایسز؟ دیسه‌ك حضرت قوشمی آچولانه دیلر. بر وقت بر شاکرد غزیته آلورغه کیراك دیب سویله‌گان ایدی حضرت قزدردی، قوا باشلادی دیب ظلم استبداددن زار-لانه‌لر. مدرسه‌ده بر غزیته بر رومان ورساله یوق ده مدرسلری اوزی ٣ غزیته‌آلا بعض براوتکنراك شاکردلرگنه اوفاغه کیلگانی اوقیمز دیلر بر ایکی خلفه وبر ایکی شاکرددن باشقه‌لری عمو-ما اوزلرینك بو حاللرندن راضی توگللر. نیچك‌ده بولسه بر تورلی اصلاح کیراك دیب بله‌لر. لکن شولای اصلاح کیرەك دیب بلوچیلرده بردن استبداد ظلمی، اتفاقسزلق، وجاسوسلق، وبردن آرالرنده نیچك کرشورگه نیچك اصلاح ایلرگه بلوچی احوال زماندن ومعارف جدیده‌دن خبردار شاکردلر بولنمادیغندن چنلاب اشکه کرشه‌آلمیلر. هر طرفلرنی ظلمت، قارانغولق، جهالت، غفلت، اویقوقابلاغان، اورامغه چقسه‌لرده تعصب وحشتدن باشقه نرسه کورمیلر. حضرت یانینه بارسه‌لر ظلم، استبداد ایله باشلرینی ایله‌ندره.

احوال زماندن افکار جدیده‌دن خبردار بر کشی یوق. بولارنی سویله‌گان بر رساله یوق. حاصل: هیچ بر طرفدن نور، ضیاء، اویانو، اثرنی بیروچی یوق، ظلمت تعصب طوقطامی جاوا. ظلم استبداد قالون‌کربیچ کبی چرناب آلغان.

بو حالگه قاراغانده بونده‌غی شاکردلر نیچه عصرلر شول ایسکیچه یاتورغه مجبور بولورلر کبی کورنسه‌ده اش، حال آلای توگل. تورمشنك حالنك ناچارلغی، ظلم استبداد کوچلیلگی، شاکردنی اوزی‌اوزینه‌اویاته. ناراضیلق فکرینی بیره. آغرلق آیانچلك چیگنه صبرایتماودرجه‌سنه جیتو سببلی شاکردنك صبر، صاوتلاری طولا. توگلب طاشورغه یقینلاشمش. وطاشی باشلامش. امید ایدیله‌در: شاکردلرنی بو ایزلو بو آیانچلق همه‌سنی اویاتور، برلاشدرور، بو چریك طور-مشدن چن سعادتکه چغارور، ظلم استبدادن قوتقا-رور. چن شاکرد. چن کشی. چن مسعودلك‌که طارطور.

ایسکی فکرلی‌لر آراسنده ئلله نیندای زندیق، دهری نامرلیه چاقرلغان ضیاء کمالی شاکردلری بولدیغمزدن ایسکی خلفه‌لر هم شاکردلرده بزنی همان سویلاتورگه آلای بولای طارطقالاب بزنك فکرنی بلورگه بیك طرشه‌لر ایدی. واقعا شاکردلر نی سویلانسه‌ده تعصب‌عنادقه باروب انکاره کرشمیلر. یاخشی‌لاب طکلیلر سویونه‌لر.

فقط بر ایبداشم سویله‌ب تورغانی برگنه متعصب بو سوزلدن ایلگه‌ده بزگه ده فائده یوق. سویلاماگز طوقطاگز دیب وحشیانه رد قیلدی. باشقه‌چه بولمادی.

سوز آراسنده خلفه‌لردن بیك کولکی خرا-فاتلرده ایشدلگانی. ٢٠ نچی عصرده شول سوز-لرنی سویلاو اویات بولسه‌ده نی اشلیسك صوك ئلی بز قرون! وسطی‌ده‌مز شول. ایشدلگان خرافاتلر یات‌دگل هر تاتار آغزندن سویلانگان سوزلر. شولای بولسه‌ده ذکر ایدیم ئلی:

هیئت مسئله‌لری حقنده ئلله نی روشلی جسا-رتکه کرب کیدوی سببلی سوز آراسنده برخلفه‌دن سماده نی بار صوك؟ دیب صورالمش ایدی،

«فرشته‌لر بار. صو بار بعضی پیغمبرلر بار»دی حدیث قرآن ایله قول فقهاء معارض کیلسه قول فقهاءنی ترجیح لازم دی عثمانیه شاکردلری حدیث اوقیمز دیگانلر ایدی. شوگارغه قارشی بر حضرت اینه: مشکاةده‌گی حدیثلر ایله ارضنك کره توگللگنی اثبات ایده‌سزدر دی. ارضنك کرویتی وهمی ودینگه خلاف‌دی. کوك صوغان قابغی کبی برسی اوستینه برسی یاصالغان خرق التیامنی قابل بولمغان ۷ قات قاطی نرسه‌دن عبارت. شولای بولغاچ ارض کره بوله آلمای. والانفی حشر- لازم دیب بحث ایدلر.

سوز آراسنده تاریخغه خلاف دیسه‌ك، تاریخقه اصلا انابت یارامی. فلان تگان دیب تاریخنی اصلا اعتبارغه آلمیلر.

حضرتلر خلفه‌لر بو سوزلرگز فنگه حقیقتکه خلاف. باشقه آگلی علملی خلق بولای دیمیلر. بو سوزلر دینگه قارا یاغو. بار بر آنی عموم اهل اسلام اوزلری قبول ایتمکلر دیولگان ایدی سوز آراسنده.

جوابا: أی شول شولای بولور. شونك ایچون وشوندای بوزوق اعتقادنی بندرو ایچون‌ده کوکدن عیسی (ع‌م) اینه‌چك. وحضرت مهدی چغاچق دیلر.

ایشته خرافاتلر بولارنی اینده‌ی بارگزده بلرسزدر. دین اسمندن نی قدرلی یالغانلر طاراله. دینگه افترا ایدیله وقارا یاغیله.

«الاصلاح مخبری»

مدرسهٔ حسینیه

شا کردلردن آلدیغمز مکتوبلره کوره مدرسه‌ده بو آراده واقع بولغان اشلرنك خلاصه‌سی بویله‌در:

هیئت معلمین، قربان بیرامنده شا کردلرگه اون‌کون تعطیل بیرگان، مگر شا کردلر عریضه ایله تعطیلنك اون‌بش کون اولمسنی طلب ایتکانلر ایمش. معلملر ایسه بونی اعتبارغه آلمایوب همان اوز قرارلرنچه اش یورتمکچی بولوب اون کون صوگره درسکه کیلسه‌لرده، استورژلر طرفندن اوزون، اوزون زژانوقلر بیرلسه‌ده، شا کردلر، درسکه کرماینچه کاریدورده شاو ایتوب یورولرنی دوام قیلغانلر، هم اوز آرالرندن وکیللر یباروب، هیئت معلمین‌گه، ۱۵ کون تعطیل ایتماینچه درسکه باشلامیمز دیوب ایتدرگانلر، صوگره اش شا کردلر دیکانچه بولوب قالغان، اون‌بش کونده اوتکان درسلر باشلانغان، مونه بر کوننی عموم شا کرد بر بولمه‌ده ٤نچی صنف اعدادیه‌نك عبدالولی اسملی شا کردنی اشپیونلق ایله اتهام ایدوب اوز آرالرندن طرد ایتکانلر، هم هیئت اداره‌گه‌ده آنك اشپیون اولدیغنی شاهدلر، قطعی دلیللر ایله اثبات ایتولرینی سویلاگانلر، صوگره هیئت اداره بو اشنی محاکمه ایتوب اکثریت، شا کردلرنك دعواسی حقلی، عبدالولی شاگردنی معیوب ایتوب طابقانلر، باری عبدالرحیم قاری، شاهمردان خلفه، علیم ملاغنه (احتمال اسحاق صالدات) بو محاکمه‌گه، بو قرارغه رضالق کورساتمگانلر. نه ایسه شا کردلر مذکور حریفگه جزاء بیرلونی شدتلی صورتده طلب ایتدکلرندن هیئت اداره مشارالیه‌گه، یا که مکتب‌که نهاری اولارق یورمسنی یاکه تکدیر علنی قیلنمسنی حکم ایتوب ایکیسنك برینی قبول ایتوده عبدالولی نی اختیارلی قیلغانلر.

حریف ذاتا فقیر بر شاگرد بولغانغه کوره تکدیر علنی نی قبول ایتوب مکتب‌ده لیلی اولارق قالوینی معقول کورگان. کیم بیلور بیچاره‌نك اویله بر قباحت صفتنی قبول ایتمکینه‌ده فقیرلگی بیروقر اتلرنك آزمی کوبمی.....سی سبب اولمشدر.

بز بومسئله‌ده عبدالولی افندیدن قطعی نظر آنی اویله بر قباحت اشکه اویراتوچی، آنك دانوسلرنی قبول ایتوچی معلملره، بیگراك‌ده شوندای

معناسز معلملرنڭ مدرسهٔ حسینیه شیکللی امیدلی وهر جهتی تأمین ایتلگان بر مدرسه‌ده اورون بیله‌ولرینه جانمز آچیدر. شول بدبختلر آرقاسنده بیچاره عبدالولی افندی عموم طلبه قارشنده قارا یوزلی، منفور بر کشی بولوب قالادر.....

تکدیر علنی ساعتی یتوب دیوان قورلدقدن صوگره عموم طلبه حضورنده، عبدالولی‌ده حاضر اولدیغی حالده اداره‌نڭ قراری اوقولغان، شول وقتده شاکردلر: بز بو قرارغه هم اشنڭ شول حالنچه قالمقینه اوشبو شرطلر ایله گنه راضی بولامز دیوب توبانده‌گی شرطلرنی کورساتکانلر:

۱—مدرسه‌نڭ داخلی اداره‌سی بر کشی قولنده‌غنه اولمایوب عموم معلملره طابشرلسون!

۲—هر اش وهر بر حکم هیئت معلمین‌نڭ قراری ایله گنه بولسون!

۳—بر کشینڭ کیفنه تابع اولارق غنه مدرسه‌دن چغارلغان عبدالله‌عبداللین مدرسه‌گه ینه‌دن لیلی اولارق قبول ایتلسون!

بوڭا قارشی معلملر: سزنڭ بو شرطلرگزنڭ عبدالولی اشی برله برده تعلقی یوق بیت، اوّل بو اشنی اوزیك صوگره سز صوراغانلرنی قارارمز دیسه‌لرده شاکردلر همان اوز سوزلرنده دوام ایتدکلرندن واقعه نتیجه‌سز قالغان.

هیئت‌معلمینگه بو قایغولرغنه یتمگان کبك طاغن محله اهالیسندن، نیك بو قدر اوزون تعطیل‌بیردگز؟ یوللو عریضه‌لر، اشتکالر یاوغان ایمش، خلاصه مدرسه‌نڭ خارجی وداخلی سببلره مبنی حاضر بیك ناچار بر حالده اولدیغنی یازالر. هر قایوسی لیاقتسز کشیلرنڭ اش باشنده اولمقندن‌در.

داخلی خبرلر:

ایزگیلك‌که یاوزلق

بوسنه قزان کوپیسی وفا عین‌اللین اوزبنڭ آولی یواچقه ملڭ‌صومغه توشرب برگوزل مکتب بنا قیلدی هم مکتب‌که کیراك اسبابنی هرقایوسنی مکمل یبروب هرآیغه ۱۵صوم وظیفه بیرماکچی اولوب بریخشی معلم‌ده قویدی حاضر معلم‌افندیده بیك اجتهاد ایله اوقته هم بالالرده قرقدن آرتغراق اوقیلر. ایندی شوشی گوزل اشلر مقابلنه مکافاتادرمی! یواچ آولینڭ برقسمی پریگاوار جیوب ملانی توشرامز معلم‌نی قوامز دیب شاوشو کیلوب یوری‌لر بو شاوشوغه سبب وفا عین‌اللین‌نڭ یاقین‌لرندن ایکی آول قارتی ایمش حتی مونڭ ایله‌گنه قناعت‌لنمیچه شوشی کونلرده وفا عین‌اللین‌گه امضاسز برمکتوب یبرگانلر هم مکتوبلرنده وفا عین‌اللین‌گه خطاب قیلوب سین بو جدید ایله اوقتونی قوّتلب هم تاراترغه یورسڭ (بالله‌العظیم) سینڭ باشڭا یترمز دیب یمین ایله یازغانلر.... کورگز افندیلر! باشقه ملتلر اوقو هم اوقتوغه مادی یاخود معنوی فائده‌سی تیگان کشیگه بیوك تشکرلر قیله‌لر حتی اوزلری اولگاچ تذکیره اوچون پامتنیقلر یاصیلر امّا بزم ملت نشر معارفکه خدمت واجتهاد قیلوچیلرنی اوترو ایله قورقتالار. یوز مرتبه یازق ملڭ‌مرتبه اویات بو کشیلرگه !!

آول یکتی ن. ك.

۱نچی محرمده کاسم شاکردلری‌اوز آرا ادبیات کیچه‌سی یاصادقلرینی وگوزل شعرلر ومقاله‌لر اوقوب، کشیلرنڭ ممنون اولدقلرینی یازالر.

بوییل باقو شهرنده‌گی عوام دارالفنوننده ۸۷۱ یکت اوقی. بونلردن ۱۹۳ سی مسلمان یکتلریدر.

اوتكان يل ۴۵۰ كشيدن بارى ۱۸ازى گنه مسلمان يكتى اوقيافده ايدى.

تونتار مخبرمزنڭ يازوينه قاراغانده تونتار هم آنڭ تيره‌سنده بولغان آولرده ايشمحمد ملا اوزينڭ مريدلرون يورتوب «دنيا معيشت» هم «بيان‌الحق» غزيته‌لرندن باشقه غزيته‌لرنى آلدر‌ماسقه، اوقوغان كشيلرنى، نيچك كنه بولسه‌ده تويارغه كيره‌ك ديب اجتهاد ايته ايمش.

اوفاده مدرسهٔ عثمانيه شاكردلرى ياكى مدرس دن وخلفه‌لردن راضى بولمايچه دورت كون درس اوقمايچه قايسى برسى مدرسهٔ عاليه‌گه يورى باشلامشلر. قايسى برسى وطنلرينه قايتارغه قرار بيرگانلر ديب اداره‌مزگه يازالر.

اورنبورغ جمعيت خيريه‌سى ۳ اير بالالر ۲قز بالالر مكتبى تربيه ايتكاننى وقت غزيته‌سنده كورلدى.

قزان خبرلرى :

مسلمان ديپوتاتلر دقتينه.

بو كونلرده، دومامسلمان فراقسيه‌سى نڭ مكتبلر حقنده صوراغان معلوماتلرين توزوب يبه‌رگه طالچوكچى تاتارلر بر كاميسيه صايلاديلر. كملرنى صايلاغانلر در ديب اويليسز؟ معلملر، مكاتب حقينده خدمتلرى سبقت ايتكان كشيلرنى در ديبمى؟ مونه ياكلشاسز شول!

خليل عليىف، محمدجان سيداشف، عليم عليىف، عبدالقادر سيداشفلرنى وما اشبهه ذلكلرنى. بولرنڭ معارف طوغريسينده نيندى خدمتلرى سبقت ايتكان صوڭ ديب صورارسز؟ شولاى توگلمى؟ خدمتلرى ظور: بعضلر پيتر بورغغه بارب، ۱۵ ماده‌لى پراۋيلالرنى توزوشب، نى بولغانين اوزلرين آڭلاميچه قايتديلر. مونلن آرتق نيندى ظور خدمت كيره‌ك طاغن؟ طرشڭز خليل آبظى! شاكردلرگه چاپاندن باشقه كييم كيمه‌سكه، مكتبلرگه بدوامدن باشقه كتاب كرتمه‌سكه ياساڭز!

منه بو شخصلر، بلكه بتون قزان مسلمانلرى اسمندن مكتب حقنده سوز سويلرگه جرأت ايتارلر. لكن بز دوما آعضالارينڭ دقتلرينه عرض ايته‌مزكه، بولار، فقط تولچوكچيلر وكفرچيلر طرفندن‌غنه صايلانب مكتب ومعارف اشلرينه هيچ مناسبتلرى يوقدر.

۲۱نچى غنوارده احمدجان عليىف ديگان تيريچيده علما(؟) مجلسى بولوب، شاقتى كشيلر بولغانلر. طابنلرنڭ برسينده سيداشف احمدجان، شيكللى چن تاتار، حق مسلمان (؟) لر آراسينده، باشلردن برسى بولب، بو ايسكى معيشت تره‌كلرى، چرگان توره‌وش باغانالرينڭ آه واهلرينى، اوزلريندن اوظب كشى قايغرتقانلرينى طڭلاب اوطرغان (بختلى كشيگه آقچه‌سز كاميديه‌لر كوررگه‌ده طوغرى كيله). آرادن بره‌و: يعنى ماصالا (مثلا) ديب باشلاب، اوّل اوزون صاچلر، آق ياقه‌لرنى سوگب آندن تياتر و ادبيات كيچه‌لرينه طوتونغان، هم آلرنى حرام ياصاب بترب ياصاوچيلرين كافر ياصاغاچ ياڭادن «يعنى ماصالا»نى ايتب ريچينه ختام بيرگان، آندن صوڭ سيداشف احمدجان سويله‌رگه طوتنب، اولده بو نرسه‌لرنڭ همه‌سينڭ حراملغى بله‌ن فتوا بيرب، آخرنده سعيد افندى رميىفنى سوگب توقتاغان.

سويله‌ب، شاولاب قالڭز آغاى انيلر، بارى بر اوزڭز، مسلكارڭز هه‌ڭز آرخيفقه بيرله‌سز! تاتارده گوگل شيكللى بره‌ر محرر چقسا، حاللر قيلنشلرڭز ايچ قاتقانچى كولب اوقلاطورغان اثرلرگه ماتيريال بولر!

اوتکانده صبغت حسنف ایوینه بر نیچه قزان تاتارلری جیلب، ملالرنی تاتارچه تیاترونڭ حراملغینه فتوا بیررگه کوچله گانلر. حضرتلر بر نرسه‌نی حرام، حلال دیب حکم ایتونڭ بیك یگل توگل ایکانینی سویله گاچ، آغای انیلرده حرام دیب فتوا بیردرگه بر کامیسیه صایلاو بله‌ن قناعت ایتب طورغانلر. حاضر شول کامیسیه اطراف ملالرینه سوآلنامه طاراتب، همه‌سیندن فکرلرین وحراملغینه دلیللر صوراغان. روایتلرگه کوره پراصتویراق ملالر، حاضر، تونلرین یوقلامیچه جامع الرموز وشرعة الاسلامدن، «فصل التیاتر وعشاء الادبیات» دیگان فصل ازله‌و بله‌ن مشغولللر ایکان بر وقت ترك روحانیلری مطبعه وطبع نڭ شریعتکه مخالفلغی بله‌ن فتوا بیرگانلر ایدی. حاضر سزملی کیچه‌لرنی حرام یاصاگز.

لکن بولرنڭ همه‌سی جیلگه ایتلگان خدمت ایکانین اونوتماگز!

کول‌بویی مدرسه سنده رشدیه، اعدادیه، عالیه شاکردلرینه خصوصی امتحان یاصالغان: آزغنه بولسه‌ده اصلاح وترتیب نڭ نتیجه‌سی اوله‌رق امتحانده شاکردلرنڭ اجتهادلری گوزل کورنوب ایسکی مدرسه‌لر شیکللی مدرسه‌نی کوارتیر ایتوبکنه یاته تورغان اشلکسز یالقاو شاکردلر کورنماگان.

شولوق مدرسه‌ده شاکردلر مدرسه‌لرینه مخصوص آچلغان «کتب خانـه» غه یاکفی کتابلر آلماقچی بولوب آقچه جیغانلر.

مکتوب

اتفاقلی بر قریه

بوا اویازی، یکی زادور قریه‌سنده بیك کوب زمانلردن بیرلی مکتب بولوب کیلسه‌ده فقط اسمی‌گنه مکتب اولوب فی الحقیقه بو مکتبدن ایمان اسلام اوگرانب ویازویازارغه بلوب چقغان بر آدمنی مین توگل مینم آتی وبابالرمده بلمیلر ایدی.

حضرت‌هر یلنی فقط بالالرنڭ کچی جمعه صدقه‌لری اوچون یوزلب بالا جییوب یاتقره، کچی جمعه‌دن باشقه کونده مکتبکه ایله‌نوبده قارامی ایدی، بو سنه دخی حضرت کچی جمعه صدقه‌سی ایله فائده‌لنمچکی بولوب کوز باشندن بالالرنی جیغان بولسه‌ده محله‌دن بر ایکی آچغراق کوزلی آدملر حضرتنڭ اوقوتماغانینی وکوز باشندن رمضانغه قدر بر نیچه مرتبه‌گنه مکتبکه کردیکنی خلقغه آڭلاتوب «اول اوقوتمی دیه توررغه یارامی بزگه نیچك بولسه‌ده اوقوتورغه وبالالرمزغه ایمان اسلام بلدرو فرض» دیه سویله گانلر.

خلقده بیك تیز پریغوار ایله مکبتنی ملا قولوندن آلوب ایکی پاپچیتل صایلاب آنلر قولینه طابشرغانلر وبرمقدار وظیفه ایله برمعلم قویوب ترتیب ایله اوقوتدیره‌ده باشلاغانلر. (مونه اتفاق نیشلمی) لکن بو اش‌که حضرتنڭ بیك آچووی کیلوب ایکنچی کون طاڭ ایله مکتبکه کیلوب، خلق طرفندن آلنغان استاللرنی ولامپالرنی آلوب معلم ایله اورششوب چغوب کیتکان. لکن مکتبدن چقغاچوق طایوب یغلوب لامپالرنی واطقان وتوز باش سویاگی یاکغراب بر نیچه جمعه‌لر صرخاوده یاتقان.

هر نی قدر بو سنه اشلری صوڭ باشلانوب اوّلدن حاضرلکلر یده بولمغانغه معلملری‌ده بر شیکللی‌گنه آدم بولوب، مکتبلرنده‌ده بعض کیمچیلکلر بولسه‌ده انشاءالله همت اهللری بونڭ ایله گنه قالماسلر. باشلاغان اشلرینی یولده قالدیرماسلر، کیله‌چك یلغه یخشی معلم کیترتوب اشلرینی یولغه صالورلر، جناب حق موندی اتفاق ایله اش قیلوچیلرغه اوزی یاردم ویرسون.

ش. آحمرف.

تنلری ضعیف یا خود اوقوده، آڭلاوده مشقت چیگه تورغان بالالر شولایوق قانلری آز، و اوزلرینده ضعیفلك حس ایته طورغان هم نیرۋەلری ضعیفله‌نگان، تیز کیفلری کیته طورغان، تورلی یه‌شده‌گی ظور کشیلر قوت کرتو ایچون بیك موفقیت بله‌ن.

دوکتر گامیلانڭ گه‌ماتاگه‌ن

Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیگان دوانی استعمال ایته‌ر.

هضم قوتلنه، روح وتن قوتلری آرتا، بتون نیرۋەلر کوچله‌نه.

صاتلا هربر آپتیك وآپتیكرسكی مغازینلرده. آلغاندە البته Гематогенъ Д-ра Гоммеля دیب آلڭز

(الفیه ابن مالك ترجمه‌سی)

الفیه ابن مالك: علم النحوده بر مڭ بیت اولوب قواعد نحویه‌نی بتمامها جامع اولان بر رساله‌در، ٦نچی قرون هجری عالملرندن محمد بن عبد الله بن مالك الاندلیسی حضرتلری طرفندن قلمه آلنمش گوزل بر اثردر.

نحو فننك مهارة تحصیل ایتمك وملكه كسب ایتمك ایچون برنچی درجه مفید بر رساله اولدیغندن عربستانده خصوصا ارض مصرده بو الفیه‌نی اوقومق وحفظ قیلمق بیك شائعدر حتی مصریلر آراسنده الفیه‌نی بیلمیان آدم «نحو بیلمیان آدم» عدایدیلنور. (بناءً علیه) بن فقیر، روسیه‌لو دین قرنداشلریمزنی دخی بو رساله ایله فائده‌لندرمك آرزوسیله مذكور الفیه‌نی آنادیلمزگه ترجمه ایتدم. ترجمه‌ده اولا اصل معنانی صڭره ایضاح وتفصیل ایدوب برقاچ اشعار عربیه‌نی ترجمه‌سیله یازدم. بو ترجمه سایه‌سنده هر شاكرد ایچون معلمدن باشقه مشقتسز صورتده نحوده ماهر اولمق وادبیات عربیه ایلان آشنا اولمق ممكن اوله‌چقدر. هر شاكرد، بر نسخه‌سنی مالك اولمق بیك تیوشلیدر. ترجمه‌مزنڭ (۷۵) صحیفه‌لك برنچی جزئی قزانده مطبعهٔ كریمیه‌ده باصلوب میدان انتشاره قویلدی، دانه‌سی (۲۵) تین، پوچطه ایله (۳۰) تیندن هر طرفه كوندریله‌در.

قزانده برادران كریمیلرده صاتله‌در.

آدریسمز:

مترجم: ملكس امامی عطاء الله عبید اللین.

п. Мелекессъ, Самарской губерніи.

Муллѣ Г. Губайдуллину

«شعرلر كتبخانه‌سندن»
٤نچی دفتر
٢نچی قسم
عبد الله طوقاینڭ شعرلری
باصلوب چقدی.
همه كتابچیلرده صاتولا.

بهاسی ۱۲ تین، پوچته ایله ۱٤ تین.

آدرس Казань, Типографія ШАРАФЪ.

تاشكندده حاضرده هفته‌ده بر، تیزدن ۲ مرتبه چیقادورغان ملی، ادبی، فنی، معاشی وسیاسی (شهرت) غزیته‌سینه ۱۹۰۸نچی یل ایچون مشتری دفتری آچیقدور.

بهاسی: بر یلغه ۳صوم ۵۰تین آلتی آیغه ۲ صوم، اوچ آیغه بر صوم اولوب مشتریلرینه هر ایكی آیده بر رساله‌دن بر یلده آلتی رساله هدیه قیلنور

خط وتیلیغرام ایچون قسقه‌چه آدریس:

Ташкентъ. Редакція „ШУГРАТЪ“.

صرف عربی

عربچه نڭ مفرداتینه متعلق قواعد بیانندن، جامع وموضوع دن خارج مسئله لردن پاك انتاج قدریجی وتعلیم بالمعاینه اصولیله تعلیمگه موافق صورتده، صوڭ درجه ده اصول تعلیمگه ماهر جمعیت طرفندن ترتیب اولنغان بر کتابدر، غیر مأنوس لغتلری ایچون کوچك قاموس باصدرلدی، برگه یوالانه چقدر.

٢٥ تین پوچطه ایله ٢٩ تین

نحو عربی

شولوق کتابنڭ ایکنچی قسمی، مرکباتکه متعلق قواعد بیانندن، گوزل صورتده خاریطونف مطبعه سندن باصلوب چقدی، بونڭ لغتچه سی باردر.

٢٥ تین پوچطه ایله ٢٩ تین.

مصور الفبا ٢٥ تین پوچطه ایله ٢٩ تین

پیداغوغیا علمی وعملی قسمندن برنچی جزءلر

٢٠ شر تین پوچطه ایله ٢٤ تین

مقدمة العلوم

اعتبار برله اوقوغان کشینڭ باشین اوهام وخیالاتدن پاك، علم بابنده هیچ طنمای جدی اش کوررگه قوزغاتادرکه، بو کونده انسانلرنڭ طوپراقدن، هوادن، صودن نی روشچه آلطون چغارو (حرافات توگل حقیقت) لرینڭ یولین کورسته در. زمانمزنڭ بیوك عالمی طرفندن تألیف ایدلمشدر.

٧ تین پوچطه ایله ٩ تین

صرف ونحو عربیلر ایچون شفاهی وتحریری تحرین کتابلری، مختصر ومفصل ترکی صرفلری و ترکی نحوی، و «ترکی اوقو» تیزدن باصلاچقلردر.

دیسته لب آلوچیلرغه بیوك تنزیلمز بار.

بر صومغه چه پوچطه مارکه سی هم مقبول.

صاحبینه مراجعت ایچون آدرس.

Казань, Мударрису Ахмеджану Мустафину.

اوقوتام روس تلین هم ریاضیاتنی.

گیمنازیه نڭ برنچی کلاصینه حاضرلیم. اورتا بها برلن. اویگه یوروب ده اوقوتام.

آدرس ادارده

صباح کتبخانه سی

سنه ١٩٠٦

مصارفیله باصلوب چیقدی:

اشیا درسلری.

برنچی قسم، اثر: ح. زبیری

مکاتب ابتدائیه گه مخصوص اوشبو کتاب «معلملره نمونه» ده کورساتلگان، شفاهی معلومات وعلم اشیا درسلری ایچون یازلمش اولدیغندن معلملرنڭ دقتلرینی رجا اینه مز.

دانه بهاسی: ١٥ تین،

رهبر املا

اثر: حارث فیضی.

بو رساله محرری طرفندن تمام توزاتیلوب هم آرتدرلوب، خاریطونف مطبعه سنده اورطافورمه ده باصلوب چقدی.

دانه بهاسی: ١٠ تین.

اصول تربیه وتعلیم

اثر: ع. امینی

طوغاننددن آلوب سن بلوغینه قدرلی بالالارنی تربیه لمك، الفبا، قرائت، علم حال، لسان، تاریخ، جغرافیا، حساب کبی مکاتب ابتدائیه ورشدیه درسلرینی تعلیم ایتمك اصولنی آوروپا لسانلرنده اولان اصول تربیه وپیداغوغیا کتابلرینه موافق روشچه بیان اینکان اوشبو رساله نڭ هر معلم ومربی نڭ قولنده بر نسخه سی بولمقینی توصیه اینه مز.

دانه بهاسی: ٢٥ تین.

رهبر صبیان، معلم العبادات

٢ نچی قسملر، اثر: ح زبیری

ایکنچی کره توزاتیلوب باصلمقله برابر بهالریده کیموتلدی، اوّلده یکرمیشر تین ایدیلر، بو طبعسنده رهبر صبیان (١٥) تینگه، معلم العبادات (١٢) تینگه صاتلمقده در.

عقائد ترکی، معلم العبادات

١ نچی قسملر، تیز کوندن ٣ نچی مرتبه باصلوب چغالر.

تیلیغرام وخطلر ایچون آدریس: Казань, книгоиздательство «САБАХЪ»

Редакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ. محرر وناشر: وفا بختیارف Тип. „Бр.", Каримовыхъ въ Казани